

AUGUSTINIANUM

Ondersteuningsprofiel ***2016-2020***

“Kracht zit ‘m in verschillen, niet in overeenkomsten”

Stephen Covey

Maart 2017

1 INHOUDSOPGAVE

2	Algemene schoolgegevens	3
3	Inleiding	4
4	Visie op leerlingbegeleiding	5
4.1	Kaders	5
4.2	Visie op begeleiding en ondersteuning	7
5	Basisondersteuning	8
5.1	Basisondersteuning in de eerste lijn: mentor en afdeling	9
5.1.1	Preventieve ondersteuning	10
5.1.2	Licht curatieve ondersteuning	13
5.2	Basisondersteuning in de tweede lijn: het ondersteuningsteam	15
6	Zware ondersteuning	18
7	externe relaties	20
8	Bijlagen	21
9	Bibliografie	24

2 ALGEMENE SCHOOLGEGEVENS

School voor havo, atheneum en gymnasium

Adres : Van Wassenhovestraat 26
5613 LL Eindhoven

Brin : 01FY

Telefoon : 040-2111069

Fax : 040-2127120

E-mailadres : info@augustinianum.nl

Website : www.augustinianum.nl

Rector : dhr. drs. M. de Veth

Teamleider portefeuille zorg : mevr. M. Maas

Zorgcoördinator : mevr. T. Frey

Het aantal leerlingen op 1 oktober 2016

	Havo	atheneum	gymnasium
brugklas	56	88	73
leerjaar 2	61	56	43
leerjaar 3	80	32	20
leerjaar 4	101	88	
leerjaar 5	89	127	
leerjaar 6		102	
totaal	1016		

Samenwerkingsverband:

Samenwerkingsverband Eindhoven en Kempenland

www.swveindhovenkempenland.nl

3 INLEIDING

Het ondersteuningsprofiel 2016- 2020 is ingegeven door de ontwikkelingen en uitdagingen waarvoor het Augustinianum de komende jaren komt te staan:

- De wetgeving rondom Passend Onderwijs en de daaraan gekoppelde zorgplicht.
- De ontwikkelingen binnen het samenwerkingsverband (SWV) waarbij de basisondersteuning volledig de verantwoordelijkheid is van de scholen en daarmee samenhangend de veranderende rol van de Ambulante Begeleiding.
- Het Augustinianum kenmerkt zich als een degelijke, gestructureerde, veilige, rustige school. Van oudsher trekt de school een specifieke populatie: hoogbegaafde leerlingen, twice exceptional¹ leerlingen, leerlingen met ASS²-problematiek, en internaliserende problematiek. Met de komst van passend onderwijs is de afgelopen jaren de dichtheid van leerlingen met een dergelijke achtergrond fors toegenomen, wat een grotere draaglast betekent voor de school en ook het risico met zich meedraagt op uitstroom.
- De ontwikkelingen binnen het Augustinianum waaronder een versteviging van het primaire proces door differentiatie, Digitaal Versterkt Onderwijs en toetsbeleid, en een versterkt mentoraat door contextuele begeleiding en het beter tegemoetkomen aan hoogbegaafdheid.
- In verband met de krimp van met name de randgemeentes is het van belang dat we onszelf naar buiten toe profileren om de leerlingen aan te spreken die we goed kunnen bedienen. Voor die profilering is het belangrijk om de kwaliteiten van de school in de basisondersteuning uit te bouwen en de brede doelgroep beter te bedienen.
- Het gepersonaliseerd leren; voor het Augustinianum de uitdaging om de leerling te laten excelleren en meer maatwerk te bieden.
Secties dienen meer dan ooit een visie op begeleiding van hun vak te hebben.
Vragen als hoe gaan we om met toetsen, hoe laten we leerlingen leren voor het vak, hoe begeleiden we de leerlingen dienen hoog op de agenda te staan.

Dit ondersteuningsprofiel is een document voor kwaliteitsverbetering dat in de beleidscyclus van de school wordt opgenomen. Het is een dynamisch document dat op basis van onze doelstellingen jaarlijks bijgesteld wordt.

Tevens brengt het ondersteuningsplan de organisatiestructuur, de communicatielijnen en de verantwoordelijkheden binnen begeleiding en ondersteuning helder in beeld.

Eindhoven, maart 2017

Miriam Maas
Teamleider portefeuille zorg

---

¹ Twice exceptional: hoogbegaafd met daarbij ook op ander gebied specifieke ondersteuningsbehoeften

² ASS: Autisme Spectrum Stoornis

4 VISIE OP LEERLINGBEGELEIDING

4.1 KADERS

Het Augustinianum heeft bij het formuleren van haar visie op begeleiding en ondersteuning te maken met de volgende richtinggevende kaders:

1. Stichting Carmelcollege
Het Augustinianum maakt onderdeel uit van Stichting Carmelcollege. Stichting Carmelcollege stelt in haar missie de zorg voor de mens centraal. Niet alleen bij haar primaire taak: het aanbieden van bijzonder voortgezet onderwijs, maar ook bij het scheppen van noodzakelijke randvoorwaarden voor dat onderwijs.
Deze zorg biedt ruimte voor en nodigt uit tot eigen inzet en verantwoordelijkheid van onderwijsdeelnemers, medewerkers, schoolleiders, bestuursleden en toezichthouders. Zo draagt de zorg voor de mens - elke mens, heel de mens en alle mensen - bij aan de grondslag van Stichting Carmelcollege, aan humanisering en ontwikkeling van individu en school.
2. Strategisch beleidsplan Augustinianum
Het strategisch beleidsplan (Veth, 2016) van het Augustinianum. Hierin staan onder andere de volgende kernpunten geformuleerd die relevant zijn voor de begeleiding en ondersteuning van leerlingen:
  - Pedagogische tact: “Geen kind mag worden buitengesloten”, hierbij zijn verbondenheid en verantwoordelijkheid uitgangspunten (Herpen, 2015). In contact met kinderen staat interactie en verbondenheid voorop. Empathie is een belangrijke factor in het contact tussen leraar en kind.
  - Passend: keuzes moeten passen bij de mogelijkheden van de leerlingen: de leerlingen op de juiste plaats krijgen qua belangstelling en niveau. Een goede determinatie, maar ook eruit halen wat cognitief en emotioneel tot de mogelijkheden behoort, is een hoofdtaak voor de school. De school heeft tevens een passend aanbod voor leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte. Dit doen we in samenwerking met het VSO³ door gebruik te maken van de expertise van het VSO en/ of het inzetten van arrangementenonderwijs.
  - Talentontwikkeling: leerlingen kunnen hun talenten op het Augustinianum ten volle ontwikkelen. Hierbij zijn de volgende kernwaarden leidend: Je weet bij ons waar je aan toe bent, wij zijn in jou als mens geïnteresseerd, wij dagen je uit om het beste in jezelf naar boven te halen, wij geven je de verantwoordelijkheid om eigen keuzes te maken.
3. Het samenwerkingsverband RSV PVO⁴
Het samenwerkingsverband Eindhoven- Kempenland waar het Augustinianum deel van uitmaakt, zet zich in om zodanig onderwijs te bieden aan alle leerlingen dat ze hun schoolloopbaan gediplomeerd en met een startkwalificatie kunnen afsluiten. Als een startkwalificatie niet haalbaar blijkt, bereiden de scholen leerlingen voor op een arbeidsplaats of dagbesteding in de regio. Alles met het doel dat jongeren actief en zo zelfstandig mogelijk participeren in de samenleving.

---

³ VSO: voortgezet speciaal onderwijs

⁴ RSV PVO: Regionaal Samenwerkingsverband voor Passend Voortgezet Onderwijs

Het samenwerkingsverband richt zich op de onderwijsondersteuning die leerlingen/ leraren nodig hebben om aan deze doelstelling bij te dragen. De volgende uitgangspunten zijn van kracht:

- Thuisnabijheid: de ondersteuning aan leerlingen met een bijzondere ondersteuningsvraag wordt zo mogelijk op een school gegeven in de regio en dicht bij huis, bij voorkeur binnen de reguliere school.
- Samen verantwoordelijk: alle partners van het samenwerkingsverband werken vanuit een professionele houding en nemen verantwoordelijkheid om voor iedere leerling een passende oplossing te vinden in de regio.
- Ouders betrekken: Ouders worden als gesprekspartner gehoord en betrokken bij het onderwijs aan hun kind. Scholen hebben de taak ouders actief en tijdig te informeren over het onderwijsproces aan hun kind en dienen oog te hebben voor de belangen en wensen van ouders.
Van ouders mag verwacht worden dat ze een actieve houding aannemen en betrokken blijven bij het onderwijs aan hun kind. (Berg & Zanden, 2016)

4.2 VISIE OP BEGELEIDING EN ONDERSTEUNING

Het Augustinianum is een reguliere school voor havo, atheneum en gymnasium. Binnen de school maakt ondersteuning integraal onderdeel uit van het onderwijsleerproces. Onderwijs en ondersteuning zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden en moeten als zodanig worden georganiseerd en gestructureerd. Onze hoofdtak is het verzorgen van goed onderwijs. Hierbij is het belangrijk dat de focus ligt op het primaire onderwijsproces. Bij het verzorgen van goed onderwijs is het ook van groot belang dat de leerling binnen het primaire proces dusdanig wordt gesteund en begeleid dat hij of zij het diploma kan behalen. Onze ambitie is dan ook om zo veel mogelijk leerlingen in de klas en binnen de eigen school op te vangen en te begeleiden.

De koers van het Augustinianum ligt in een verdere versterking van de basisinfrastructuur gericht op het optimaliseren van de leerresultaten en de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerling.

We vinden het tevens belangrijk persoonlijk talent van leerlingen te helpen ontwikkelen en ontplooiën.

Het scheppen van een veilige omgeving is een basisvoorwaarde voor leerlingen en personeel om deze ambities waar te maken. Een omgeving waarin iedereen zich geaccepteerd voelt en waar het plezierig is om samen te werken.

Passende begeleiding/ondersteuning maakt elke leerling kansrijk op het behalen van een diploma en draagt tevens bij aan een fijne schooltijd.

De bouwstenen voor deze begeleiding/ondersteuning op het Augustinianum zijn:

- een proactieve houding ten aanzien van de ondersteuningsbehoefte: preventief in plaats van curatief.
- een effectieve begeleiding dicht bij de leerling: op de eerste plaats passende hulp door de mentor, vakdocenten en afdelingsleider, in tweede instantie door het zorgteam.
- een aanpak vanuit de contextuele visie: de omgeving van een kind wordt betrokken bij de invulling van de begeleiding.
- partnerschap met ouder(s)/verzorger(s): er is sprake van een gezamenlijke verantwoordelijkheid.
- aanmeldingen bij het ondersteuningsteam worden binnen een termijn van maximaal één schoolweek besproken met de betreffende begeleiders van het ondersteuningsteam. Aansluitend wordt waar nodig een begeleidingstraject ingezet of advies gegeven aan de mentor. In SOM wordt alle relevante informatie over de begeleiding geregistreerd. In crisissituaties waarbij direct gehandeld moet worden, neemt de afdelingsleider direct contact op met de ondersteuningscoördinator die direct actie kan ondernemen waar nodig.

5 BASISONDERSTEUNING

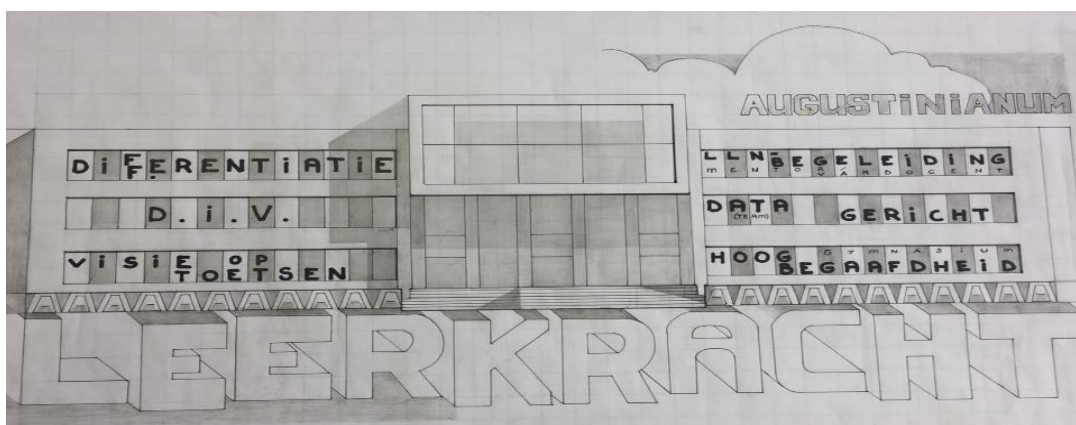
Onder basisondersteuning wordt verstaan het geheel aan preventieve en licht curatieve interventies die binnen de onderwijsondersteuningsstructuur planmatig worden uitgevoerd. De preventieve maatregelen zijn gericht op het tijdig signaleren van leerproblemen. Uitgangspunt is dat basisondersteuning aan alle leerlingen in groepsverband gegeven kan worden. De licht curatieve interventies zijn gericht op ondersteuning van leerlingen die ondanks het reguliere curriculum meer begeleiding nodig blijken te hebben.

De basisondersteuning is in principe beschikbaar voor alle leerlingen van de school. Wel kan het zo zijn dat voor het gebruik van een voorziening bepaalde voorwaarden gelden zoals een gecertificeerde verklaring die aantoont dat een leerling een specifieke ondersteuningsbehoefte heeft.

Belangrijk hierbij te vermelden dat een veilig leerklimaat voorwaardelijk is voor het welbevinden van de leerling. De school beschikt daarom over een veiligheidsplan⁵ waarin een regeling m.b.t. voorkoming van seksuele intimidatie, agressie en geweld is opgenomen. Daarnaast kent de school een pestprotocol⁶ en een protocol m.b.t. het hanteren van social media⁷ door leerlingen en medewerkers. Ten slotte beschikt de school over een leerlingenstatuut.⁸

Passende begeleiding en ondersteuning verzorgen in een veranderende organisatie betekent de juiste scholing bieden voor personeel. Scholing die passend is bij de geschetste kaders en visie op begeleiding.

Middels de leerKRACHT⁹ aanpak verbeteren we het onderwijs voor alle leerlingen op school. Met “elke dag samen een beetje beter” werken leraren samen aan onderwijs ondersteund door een teamleider. De pijlers op dit moment zijn: digitaal versterkt onderwijs, differentiatie, visie op toetsen, leerlingbegeleiding waaronder contextueel mentoraat, hoogbegaafdheid en datateam gericht leren en werken.

⁵ Veiligheidsplan: zie www.augustinianum.nl

⁶ Pestprotocol: zie www.augustinianum.nl

⁷ Social media: zie veiligheidsplan

⁸ Leerlingenstatuut: zie www.augustinianum.nl

⁹ leerKRACHT: zie www.stichting-leerkracht.nl

In dit hoofdstuk wordt de basisondersteuning zoals geboden op het Augustinianum beschreven. Het betreft het geheel aan preventieve en licht curatieve interventies die binnen de onderwijsondersteuningsstructuur planmatig worden uitgevoerd. De basisondersteuning kan aan alle leerlingen in groepsverband gegeven worden en is in principe beschikbaar voor alle leerlingen van de school.

5.1.1 Preventieve ondersteuning

De mentor

De mentor is op het Augustinianum *de spil van de begeleiding* zowel bij het leren leren, het plannen, het kiezen van vakken en beroepsrichtingen als de sociaal-emotionele begeleiding. De mentor werkt vanuit de visie dat effectieve begeleiding zo kort mogelijk en zo dicht mogelijk bij het kind georganiseerd moet worden.

Hij kent het kind vanuit de instroominformatie¹¹, de vaklessen en begeleidingslessen, begeleidingsgesprekjes met de leerling, oudergesprekken en begeleidings- of rapportvergaderingen. Hij volgt het onderwijsproces van een kind via SOM en noteert als mentor ook daarin alle relevante informatie die vastgelegd moet worden. Hij onderhoudt de contacten met alle betrokkenen en is het eerste aanspreekpunt voor ouders en leerling.

De mentor voert, in samenspraak met de leerlingbegeleider, begeleidingsactiviteiten uit, op basis van een begeleidingsplan en waar nodig een OPP¹². Daarbij wordt samengewerkt in partnerschap met de ouders vanuit een contextuele¹³ visie. De mentor kan zich daarbij laten adviseren door de leerlingbegeleider, het mentorenteam of de teamleider. Specifiek advies kan gegeven worden door de decaan, de counselor of de ondersteuningscoördinator. Alle begeleidingsactiviteiten worden vastgelegd in SOM. Een mentor is bereid om zich te blijven bekwamen in het begeleiden van zijn leerlingen.

Als het kind specifiek deskundige begeleiding nodig heeft die de mentor na ondersteuning van de leerlingbegeleider niet kan bieden, dan kan de mentor een aanvraag indienen bij het ondersteuningsteam via het digitale formulier aanvraag ondersteuningsteam.¹⁴ Ook als er vermoedens zijn m.b.t. een leerstoornis of persoonlijkheidsstoornis die het onderwijsproces (ernstig) belemmert, wordt de leerling (aan)gemeld bij het team. De teamleider wordt door de mentor op de hoogte gehouden van deze ontwikkelingen.

De mentor draagt op het einde van het schooljaar alle relevante informatie over aan zijn opvolger via een overdracht in SOM. Alle leerlingen waarvoor er een actueel begeleidingsplan is, worden overgedragen door middel van een warme overdracht tussen mentoren in de eerste twee weken van het schooljaar.

¹¹ Relatie met het primair onderwijs: Alle scholen intensiveren hun contacten met het basisonderwijs. Zie ook externe relaties paragraaf 7. (Berg & Zanden, 2016). Het Augustinianum heeft de zgn. warme overdracht met de basisscholen.

¹² OPP: het ontwikkelingsperspectief is een document dat de school na overleg met de ouders vaststelt over leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben. Het kijkt, meer dan het handelingsplan voorheen, naar de ontwikkelingsmogelijkheden van een leerling op lange termijn. Het OPP wordt opgesteld door de school zelf. Ouders hebben instemmingsrecht over het "handelingsgedeelte", over het uitstroomperspectief hebben ouders geen instemmingsrecht.

¹³ De kwaliteit van de begeleiding door de mentoren gaan we verhogen, aangezien zij de kwaliteit van de zorgstructuur binnen passend onderwijs verzorgen en zij *de spil van de begeleiding zijn*. De kwaliteit zit op 3 niveaus: attitude, kennis en vaardigheden. Ouders en school horen nauw samen te werken bij het opvoeden en begeleiden van kinderen. De opleiding tot contextueel mentoraat sluit volledig aan bij de ontwikkelingen rondom passend onderwijs.

¹⁴ Zie bijlage

Het mentorenteam

Iedere mentor is lid van een mentorenteam. De teams op het Augustinianum zijn ingericht per jaarlaag en per afdeling.¹⁵

Het mentorenteam fungeert op de eerste plaats als vraagbaak voor de mentor. Dit is mogelijk omdat verschillende expertises aanwezig zijn in het team. De mentor kan een leerling inbrengen en veelal zal de inbreng de vorm hebben van intervisie. Een advies kan hieruit voortkomen. Ten tweede is het mogelijk, aangezien de mentoren op eenzelfde manier werken, om het team een controlerende functie te geven. Doen we de juiste dingen en doen we deze dingen goed. Ten derde heeft het team de taak om zich te ontwikkelen en te scholen, passend bij de kaders en visie van school en bij de behoeftes van dat specifieke team afgestemd op een doorlopende begeleidingslijn en zich realiserend dat dit een voortdurende ontwikkeling is.

De vakdocent/ secties

De vakdocent is verantwoordelijk voor de ondersteuning van leerlingen binnen zijn eigen vak.¹⁶ Zo staat 'Leren, leren' op de agenda binnen de lessen van de vakdocent. In leerjaar 1 heeft het de eerste twee weken zelfs de prioriteit.

De vakdocent is vanuit zijn pedagogische, didactische en onderwijsinhoudelijke taak een belangrijke informant voor de mentor. Hij merkt bijzondere dingen in het functioneren van een leerling snel op. Hij meldt dit bij de mentor en/of legt dit vast in SOM. Ook volgt hij de leerlingen in hun cijferontwikkeling. Daarbij heeft hij een belangrijke signaalfunctie. Bij het behalen van twee onvoldoendes op een rij, meldt de vakdocent dit aan de mentor en overleggen zij samen welke acties worden ondernomen om met passende begeleiding de resultaten te verbeteren. Bij het inleveren van de cijfers geeft de vakdocent een toelichting bij elke onvoldoende rapportcijfer.

Ook in de begeleidings-/rapportvergaderingen brengen de vakdocenten van een klas alle relevante informatie in over een leerling. In overleg met de mentor begeleiden de vakdocenten de leerling op passende pedagogische wijze. Ook voeren zij gesprekken met de ouders en de leerling vanuit hun vakachtergrond, waarbij de OBIT-begrippen¹⁷ de gemeenschappelijk taal moet zijn. De vakdocent overlegt over dit soort zaken ook met de eigen sectie. De sectie heeft de taak een visie op begeleiding te hebben m.b.t. haar eigen vak passend bij de visie en geschetste kaders van school.

¹⁵ Uitzondering hierop zijn leerjaar 2 en 3 vwo en gymnasium. In schooljaar 2016/ 2017 zijn de teams dermate van grootte dat het wenselijk is om vwo en gymnasium samen te voegen. Voor de toekomst moet bekeken worden of dit zo blijft.

¹⁶ De vakdocent heeft onder andere een ondersteunende functie naar de mentor toe. In het kader van passend onderwijs is gestart met de docent te versterken middels Stichting LEERkracht. Daarnaast kan gedacht worden aan scholingen in het geven van de juiste ondersteuning, het bieden van meer maatwerk door differentiatie toegesneden ook op de ondersteuningsbehoefte van de leerling. Scholing kan door de inzet van interne of externe experts, maar ook kan gedacht worden aan uitwisselingen met andere scholen.

¹⁷ OBIT is een totaalconcept, waarbij docenten actief analyseren hoe de leerlingen de proefwerken gemaakt hebben, zodat zij de leerlingen gerichte feedback kunnen geven over wat er verbeterd moet worden. OBIT staat voor: Onthouden, Begrijpen, Integreren, Toepassen.

De leerlingbegeleider

De leerlingbegeleider is verantwoordelijk voor de ondersteuning van de mentor. Vanaf de aanvang van het schooljaar heeft hij door het groepsoverzicht in beeld welke leerlingen extra ondersteuning nodig hebben.

De leerlingbegeleider kan vanuit informatie uit het groepsoverzicht en gesprekken met de mentor een klas en/ of individuele leerlingen observeren, gesprekken met ouders dan wel met de leerling voeren om tot een analyse te komen. Het betreft een kortdurend traject om tot een analyse te komen.

Hij bespreekt verkregen informatie met de mentor en de ondersteuningscoördinator.

Afhankelijk van de conclusie, kan hij extra ondersteuning bieden aan de leerling. Deze hulp kan individueel of in groepsverband worden aangeboden. Hiermee kan tegemoet worden gekomen aan leerlingen met een zwaardere ondersteuningsbehoefte.

De teamleider

De teamleider houdt zicht op de begeleidingsprocessen/-trajecten van de leerlingen en het pedagogisch-/didactisch klimaat binnen de afdeling. Enerzijds gebeurt dat via de groepsoverzichten. Deze overzichten zijn als sturingsinstrument te gebruiken bij leerling- of rapportbesprekingen. Anderzijds houden mentoren hun teamleider wekelijks op de hoogte over de ontwikkelingen in hun mentorklas. Zij informeren over de begeleiding van leerlingen en over de acties die ondernomen worden in het kader van de begeleiding. Overleg is zondermeer noodzakelijk voor leerlingen die opvallen m.b.t. resultaten, sociaal-emotioneel functioneren, gedrag, aanwezigheid enzovoort.

Verder houdt de teamleider zicht op aan- afwezigheid van leerlingen op grond van de criteria van leerplicht en zorgt voor een melding bij de jeugdarts bij ziekteverzuim. De ondersteuningscoördinator wordt hiervan op de hoogte gesteld. Daar waar actie nodig is, wordt overlegd met de mentor. In algemene zin bewaken de teamleiders de uitvoering van de beleidskaders van de basiszorg. Daarnaast zijn zij verantwoordelijk voor de randvoorwaarden binnen de afdeling die de leerlingbegeleiding optimaliseren. Tenslotte draagt de teamleider zorg voor een goede aansluiting op het vervolgonderwijs. Uiteraard kan hierbij de decaan ingeschakeld worden.

De decaan

De decanen dragen zorg voor een keuzebegeleidingstraject gedurende de gehele schoolloopbaan. Het traject heeft als doel de leerlingen te leren kiezen, de vervolgmogelijkheden te laten zien en het in kaart brengen van de eigen interesses, kwaliteiten, eigenschappen en waarden. De decanen zijn ondersteunend aan de mentoren en afdelingsleider.

De mentoren kunnen leerlingen die moeite hebben met dit alles doorsturen naar de decanen. Zij begeleiden de leerling dan bij het oplossen van de vragen die zij hebben en zetten hen weer terug in het keuzetraject. .

Indien noodzakelijk worden gespreksnotities via SOM doorgegeven aan de mentor en indien nodig aan de ouders. Ook leerlingen die doorstromen naar een hoger of lager niveau komen bij de decanen terecht. Zij bespreken en coachen in de keuzen die gemaakt moet worden en verschaffen de teamleiders de benodigde informatie voor toelating.

Het organiseren van projecten als arbeidsoriëntatie, bezoek aan het vervolgonderwijs en studievoorlichting zowel aan ouders als aan leerlingen behoort dan ook tot de taken van de decanen.

De decanen hebben regelmatig contact met mentoren, teamleiders, leerlingen en ouders maar ook met het vervolgonderwijs en collega-decanen. Regelmatig brengen de decanen een bezoek aan het vervolgonderwijs en ontvangen informatie van de onderwijsinstellingen om op de hoogte te blijven van alle ontwikkelingen.

De ouders

Het Augustinianum maakt de ouders partner in het begeleiden van de leerlingen en hecht hier grote waarde aan.

School en ouders moeten samenwerken om maximaal rendement te behalen bij het begeleiden van een leerling. Signalen van de ouders worden serieus genomen. Ouders zijn geïnformeerd over de begeleiding vanaf de start. Iedere mentor houdt de ouders op de hoogte van de ontwikkeling van hun kind.

Mentoren moeten ook bereikbaar zijn voor ouders. Zij geven op de eerste ouderavond zelf aan hoe (en eventueel wanneer) zij het beste bereikbaar zijn voor ouders. De mentor is in principe het eerste aanspreekpunt voor ouders.

Open communicatie, bereikbaarheid en actief contact door zowel school als ouders als het belang van de leerling/ het kind daar aanleiding toe geeft, zijn belangrijke voorwaarden om tot een goede begeleiding dan wel ondersteuning te komen.

5.1.2 Licht curatieve ondersteuning

Onder lichte ondersteuning valt het geheel aan curatieve maatregelen dat buiten het reguliere curriculum wordt geboden om leerlingen met succes de schoolloopbaan te laten volgen. Deze ondersteuning wordt geboden aan een (beperkt) aantal leerlingen en is in principe tijdelijk van aard. Indien de ondersteuning permanent van aard is, valt deze ondersteuning in een andere categorie, namelijk die van compenserende maatregelen die binnen de klas kunnen worden gehanteerd.

De volgende ondersteuning is beschikbaar:

- *Leerjaar 1:*
  - Ondersteuning door de zogenaamde brugwachters
  - FRT (faalangstreductietraining)*
  - Rekenbegeleiding¹⁸ *
  - Spellingbegeleiding *
  - Steunlessen – Nederlands, Engels en wiskunde, Frans, planning en organisatie/ leren leren
  - Begeleiding van hoogbegaafden
- *Onderbouw:*
  - FRT
  - BOM (begeleiding op maat)
  - Rekenbegeleiding
  - Vakgerichte ondersteuning – tutor
  - Begeleiding van hoogbegaafden
- *Bovenbouw/ examenklassen:*
  - Examenvreestraining
  - Rekenbegeleiding
  - Vakgerichte ondersteuning – tutor

Op het Augustinianum bieden wij ruimte aan huiswerkbegeleidingsinstituut Spectrum. Dit is een extern bureau waarbij de diensten door ouders zelf worden bekostigd.

---

¹⁸ Zie rekenbeleid: www.augustinium.nl

*De FRT, rekenbegeleiding en spelling en leesbegeleiding worden verzorgd door opgeleide trainers. Voor het reken- en dyslexiebeleid heeft het Augustinianum coördinatoren.

➤ **dyslexie**

Het Augustinianum hanteert een dyslexieprotocol waarin staat aangegeven hoe school omgaat met leerlingen met dyslexie en welke faciliteiten hiervoor beschikbaar zijn. In de brugklas worden alle leerlingen gescreend op lees- en spellingproblemen. Op grond van deze screening komen sommige leerlingen in aanmerking voor de steunles spelling en sommige leerlingen worden in overleg met de ouders uitgebreider onderzocht. Leerlingen die in het bezit zijn van een dyslexieverklaring, uitgegeven door een daartoe bevoegd psycholoog of orthopedagoog, krijgen een faciliteitenkaart en kunnen gebruik maken van de geboden faciliteiten. Deze kaart is geldig gedurende de gehele schoolloopbaan van de leerling. Leerlingen die op grond van een andere diagnose in aanmerking komen voor extra faciliteiten, maar geen dyslexieverklaring hebben, krijgen ook een faciliteitenkaart.

➤ **dyscalculie**

Leerlingen die in het bezit zijn van een dyscalculieverklaring¹⁹ met onderzoeksverslag, uitgegeven door een daartoe bevoegd psycholoog of orthopedagoog, ontvangen een faciliteitenkaart waarmee gebruik kan worden gemaakt van de faciliteiten. Deze kaart is geldig gedurende de gehele schoolloopbaan van de leerling. Zij hebben ook de mogelijkheid gebruik te maken van een aangepaste versie van de rekentoets²⁰. De aanpassing betreft zowel de hulpmiddelen, de afnamecondities, als de eisen.

Verslaglegging

Mentor, teamleider, vakdocenten leggen alle relevante informatie over de leerling vast in SOM. Het betreft met name korte verslaglegging van gesprekken en het vastleggen van de afspraken. Ook belangrijke e-mails en bijlagen worden toegevoegd.

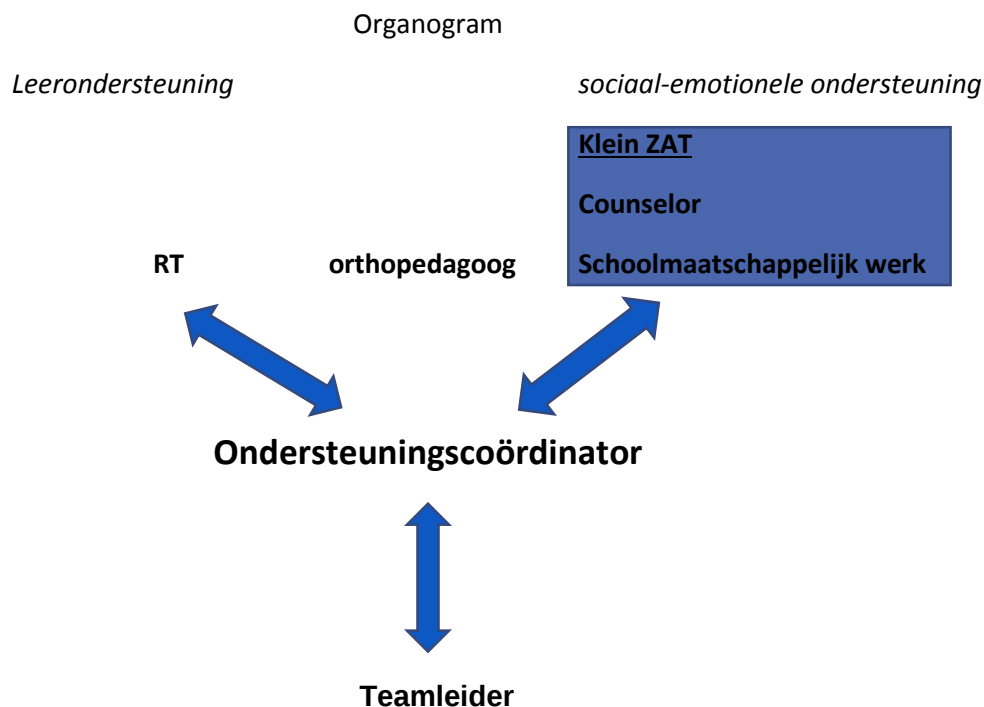
---

¹⁹ Zie rekenbeleid

²⁰ Aangepaste rekentoets: zie www.examenblad.nl

5.2 BASISONDERSTEUNING IN DE TWEEDE LIJN: HET ONDERSTEUNINGSTEAM

In dit hoofdstuk wordt de extra basisondersteuning zoals geboden op het Augustinianum beschreven. Het betreft het geheel aan interventies die binnen de onderwijsondersteuningsstructuur planmatig worden uitgevoerd. De extra basisondersteuning is in principe beschikbaar voor alle leerlingen van de school.

De ondersteuningscoördinator

De ondersteuningscoördinator stuurt het ondersteuningsteam aan. Hij stuurt het ondersteuningsteam aan.

Voor mentoren en teamleiders is hij het eerste aanspreekpunt als het gaat over extra begeleiding voor een leerling.

De aanvragen om advies, consultatie en begeleiding door het ondersteuningsteam komen via een aanvraag bij de ondersteuningscoördinator binnen. Hij is er verantwoordelijk voor dat deze aanvragen worden opgepakt door het team. Hij heeft tweewekelijks overleg met de ondersteuners in de 2^e lijn van de basisondersteuning en waar nodig met de ondersteuners in de 3^e lijn²¹. Hij bewaakt de uitvoering van de begeleidingstrajecten binnen de school. Hij bewaakt de continuïteit en consistentie in de uitvoering van de begeleiding.

De coördinator participeert in het samenwerkingsverband Eindhoven en Kempenland en stemt het interne beleid af met de kaders die het samenwerkingsverband stelt. Verder is hij het eerste aanspreekpunt voor externe ondersteuningsorganisaties.

Als lid van de toelatingscommissie is hij het eerste aanspreekpunt voor ouders die een kind willen aanmelden met een zwaardere ondersteuningsvraag.

²¹ 3^e lijn betreft de externe ondersteuning.

Orthopedagoog

Aan het Augustinianum is een orthopedagoog verbonden. Hij is gespecialiseerd in leer- en gedragsstoornissen en wordt m.n. ingezet bij het onderzoeken van leerlingen. Tevens ondersteunt hij de toelatingscommissie en bespreekt de groepsoverzichten met de mentor vanuit expertise. De orthopedagoog analyseert en onderzoekt en kan, waar nodig, vragenlijsten, breed onderzoek en intelligentieonderzoek afnemen. Doel hierbij is om te komen tot handelingsadviezen voor school.

Indien uit de handelingsadviezen naar voren komt dat verder onderzoek of externe ondersteuning noodzakelijk is, wordt aan ouders een advies uitgebracht.

De leerlingbegeleider

De leerlingbegeleider bij inzet van extra ondersteuning binnen de basisondersteuning -

De leerlingbegeleider is verantwoordelijk voor de ondersteuning van de leerling met een extra ondersteuningsbehoefte. Deze ondersteuning kan individueel of in groepsverband worden aangeboden en betreft in principe kortdurende trajecten.

Hij legt hierover verantwoording af bij de ondersteuningscoördinator. In een tweewekelijks overleg worden de leerlingen besproken, waarna de ondersteuningscoördinator de mentor en teamleider informeert.

De Remedial Teacher

De remedial teacher helpt de leerlingen met leerproblemen. Sommige leerproblemen zijn tijdelijk. Als een kind achterop is geraakt, kan de achterstand samen met de remedial teacher weer worden ingehaald.

De RT zoekt samen met de leerling, de vakdocenten en ouders uit wat precies de problemen zijn (diagnose) en helpt de leerling deze aan te pakken.

Het plan wordt opgesteld voor een bepaalde periode met in principe een maximum van 5 individuele sessies van een half uur.

De begeleiding is op maat en kan zowel individueel als in groepjes worden aangeboden. Uitgangspunt is: wat kan de leerling wel. Vervolgens kan daarop verder gebouwd worden.

De RT werkt onder leiding van de ondersteuningscoördinator en participeert in het tweewekelijks overleg dat door de ondersteuningscoördinator wordt georganiseerd.

De vertrouwenspersoon

Voor zaken die een grote mate van vertrouwelijkheid vereisen, zoals lichamelijk en geestelijk geweld, machtsmisbruik en seksuele intimidatie, kunnen leerlingen de hulp van de vertrouwenspersoon inschakelen. Hij heeft als specifieke taak de begeleiding van leerlingen en heeft de mogelijkheid hen door te verwijzen naar een contactpersoon bij het bevoegd gezag of andere instanties. Hij kan -indien wenselijk- helpen bij het aanhangig maken van een klacht bij een daartoe ingerichte klachtencommissie. Een van de counselors op het Augustinianum is tevens vertrouwenspersoon.

Klein ZAT

Het klein ZAT ²² bestaat uit de ondersteuningscoördinator, de counselors en de schoolmaatschappelijk werker. Gezamenlijk trachten zij de hulpvraag intern op te lossen. De aansturing van het klein ZAT ligt bij de ondersteuningscoördinator en vindt tweewekelijks plaats.

---

²² Klein ZAT: intern zorgadviesteam. Er is voor gekozen om de naam met daarin het woord zorg zo te laten, daar waar elders is overgestapt op ondersteuning

De counselor

De counselor is er voor de leerlingen die raad nodig hebben over hun persoonlijke omstandigheden en daarover in vertrouwen met iemand willen praten. Denk daarbij aan depressieve gevoelens, relatieproblemen, eetproblemen, scheidingen, verlies van naasten enzovoorts. De counselor kan direct door leerlingen benaderd worden. Ze kunnen ook op initiatief van het ondersteuningsteam uitgenodigd worden voor een gesprekje. Ook ouders kunnen contact opnemen met een counselor als zij zich zorgen maken over de emotionele ontwikkeling van hun kind.

Nadat een leerling bekend is en aangegeven heeft een gesprek te willen, wordt deze leerling uitgenodigd. Het eerste gesprek is een kennismakingsgesprekje. Het aantal vervolggesprekken kan wisselen, maar in principe betreft het kortdurende hulp en begeleiding.

Indien nodig wordt er naar trainingen en deskundigen in de school verwezen of naar externe hulpverleners. Binnen school overlegt de counselor met de betreffende mentor, teamleider, collega-counselor en ondersteuningscoördinator.

Ook adviseert en ondersteunt de counselor docenten bij problemen in de klas.

De counselor heeft geheimhoudingsplicht. Binnen het ondersteuningsteam worden eventuele knelpunten besproken met inachtneming van de geheimhoudingsplicht. In het geval van anorexia, suïcide-neigingen, automutilatie, kindermishandeling, misbruik enzovoorts,²³ heeft de counselor de wettelijke plicht melding te doen bij de ouders of een externe instantie waaronder het AMK of politie. Bij ernstige problemen die de counselor zelf niet kan oplossen, wordt het kind in samenspraak met de ouders doorgeleid naar externe specialistische hulp. De counselor werkt vanuit zijn eigen deskundigheid onder leiding van de ondersteuningscoördinator. Deze stuurt de werkzaamheden aan. De counselor maakt deel uit van het ondersteuningsteam. Er is tweewekelijks bespreking met de coördinator. Indien nodig tussentijds.

Schoolmaatschappelijk werk (SMW)

Het Augustinianum maakt sinds enkele jaren structureel gebruik van de diensten van SMW.

De schoolmaatschappelijk werker is gedetacheerd vanuit een externe organisatie en is op een vast dagdeel op school aanwezig. Wanneer meer hulp op sociaal-emotioneel gebied nodig is, kan de ondersteuningscoördinator in overleg met de leerling en ouders SMW inschakelen. Toestemming van de ouders voor aanmelding en begeleiding van de leerling is vereist. Het initiatief hiertoe wordt genomen door de teamleider. SMW maakt deel uit van het ZAT en kan een schakel vormen naar andere externe voorzieningen.

De hulpverlenende contacten zijn kortdurend van aard, hetgeen betekent dat een leerling - afhankelijk van de hulpvraag- maximaal vijf à zes contactmomenten heeft. Wanneer blijkt dat een langer traject nodig is, wordt in overleg met de leerling en ouders doorverwezen. In principe worden ouders, in overleg met de betrokken leerling, zo nodig bij de hulpverlening betrokken.

---

²³ Als strafbare feiten bij minderjarigen

6 ZWARE ONDERSTEUNING

In een enkel geval heeft een leerling meer nodig dan een school intern aan ondersteuning kan bieden, of dit nu basisondersteuning in de eerste lijn of in de tweede lijn betreft. We spreken dan van een zware ondersteuning. Voor advies, ondersteuning en samenwerking met de regio maakt het Augustinianum deel uit van het samenwerkingsverband Eindhoven en Kempenland VO.

Inleiding

De missie (Berg & Zanden, 2016) van het samenwerkingsverband is een passend onderwijsaanbod te realiseren aan alle leerlingen binnen het samenwerkingsverband binnen de gestelde financiële en personele kaders met inachtneming van thuisnabijheid en zoveel mogelijk vanuit een reguliere context.

De visie hierbij is om elke leerling in onze regio de best mogelijk passende onderwijsplaats te bieden.

Het samenwerkingsverband zet zich in zodanig onderwijs te bieden aan alle leerlingen opdat ze hun schoolloopbaan bij voorkeur gediplomeerd en met een startkwalificatie kunnen afsluiten. Als een startkwalificatie niet haalbaar blijkt, bereiden de scholen leerlingen voor op een arbeidsplaats of een vorm van dagbesteding in de regio.

Het samenwerkingsverband richt zich op de onderwijsondersteuning die leerlingen/leraren nodig hebben om aan deze doelstelling bij te dragen.

De Ambulante Begeleider vanuit het samenwerkingsverband (ABS) ²⁴

Binnen het Augustinianum is de ABS actief. Zijn rol is primair toegespitst op het vergroten van de handelingsbekwaamheid van het personeel, zoals afgesproken binnen het SWV. Secundair wordt een ABS ook ingezet voor het tijdelijk begeleiden van leerlingen. De ABS wordt flexibel ingezet waardoor hij met 'professionele distantie' naar het onderwijsproces op een school blijft kijken.

Groot ZAT

Indien de interne ondersteuning niet voldoende blijkt, wordt externe expertise ingezet. Het klein ZAT bepaalt wanneer deze vorm van hulp wordt ingeroepen.

De externe hulp is gebundeld in het groot ZAT.²⁵ Dit team is een multidisciplinair overleg onder leiding van de ondersteuningscoördinator en kent de volgende disciplines: schoolmaatschappelijk werk, leerplichtambtenaar, de GGD-arts, de teamleiders en op afroep de counselor.

Het groot ZAT-overleg vindt elke zes weken plaats. Voor leerlingen die besproken worden, is toestemming van ouders, door middel van een toestemmingsverklaring²⁶, nodig.

Indien binnen het groot ZAT geconcludeerd wordt dat de hulpvraag van de leerling niet opgelost kan worden binnen de school, kan in het uiterste geval besloten worden om een leerling in een externe voorziening te plaatsen.

---

²⁴ De rol van de AB zal in de toekomst veranderen. Binnen het SWV is afgesproken dat de rol van de AB afgebouwd zal worden en dat scholen deze ondersteuning intern zelf opvangen.

²⁵ Extern zorgadviesteam.

²⁶ Zie bijlage

De Trajectbegeleider

Binnen het samenwerkingsverband zijn trajectbegeleiders actief. De trajectbegeleider vormt in veel gevallen een onmisbare schakel tussen de zorgadviesteams van de scholen en de diverse zorg- en hulpverleningsinstanties. De trajectbegeleider verleent niet daadwerkelijk zelf de noodzakelijke hulp, maar zorgt er wel voor dat deze bereikbaar wordt en legt daartoe noodzakelijke contacten vanuit zijn netwerk. Het Augustinianum kan beroep doen op een trajectbegeleider van het SWV.

Daarnaast heeft de trajectbegeleider een belangrijke rol in het voorkomen van voortijdig schooluitval of thuiszitten en wordt direct ingezet als zich een situatie voordoet waarbij sprake is van een (gedeeltelijk) thuiszittende leerling. Vanuit de aard van de werkzaamheden van de trajectbegeleider liggen er dan ook korte lijnen met de leerplichtambtenaren, de generalisten en de PCL.

PCL

De PCL²⁷ adviseert het Augustinianum over aanvullende onderwijsondersteuning voor leerlingen voor wie de basisondersteuning op de scholen onvoldoende is. Dat kan door plaatsing op een VSO-school (op basis van een TLV²⁸) of door aanvullende ondersteuning in het regulier onderwijs (op basis van een toewijzing van een arrangement). De aanmelding hiervoor gebeurt alleen door de ondersteuningscoördinator.

Arrangement

Een arrangement is een vorm van maatwerk binnen de bestaande ondersteuningsvoorzieningen vanuit het SWV. Een bijzondere vorm van een arrangement is een vorm van onderwijs waarbij een leerling is ingeschreven op een reguliere school maar begeleiding en ondersteuning vanuit het VSO of een andere VO-school ontvangt. Het is de bedoeling dat door de verdere ontwikkeling van arrangementen het aantal afgegeven TLV's binnen het SWV op termijn minder wordt.

In een arrangement wordt de ondersteuningsvoorziening²⁹ vormgegeven in een vorm van maatwerk waarbij rekening gehouden wordt met de compenserende en belemmerende factoren van de betrokken leerling(en). Een arrangement kan binnen de school vorm krijgen, maar kan ook tot stand komen door samenwerking tussen meerdere VO-scholen of tussen VO en VSO. Een arrangement kan voor een individuele leerling gelden, maar ook voor een groep leerlingen. Er is sprake van een bijzondere vorm van een arrangement als een leerling bijvoorbeeld onderwijs volgt op een reguliere VO-school, maar óók voor één of enkele dagen per week onderwijs volgt bij een VSO-school (of omgekeerd). Het is eveneens mogelijk dat een leerling fulltime in het regulier onderwijs zit, en daar ondersteuning ontvangt door de inzet en expertise vanuit het VSO. Van deze bijzondere vorm van een arrangement zal sprake zijn bij een terugplaatsing vanuit het VSO naar het VO (Berg & Zanden, 2016)

Begeleide leerplek en arrangement

Nog in ontwikkeling is de begeleide leerplek en het arrangement. De komende twee jaar dient het Augustinianum te onderzoeken en in gang te zetten welke arrangementen helpend zijn voor de leerlingen met zware ondersteuning om ze binnen het reguliere onderwijs te kunnen bedienen. Uiterlijk eind 2018 zal het Augustinianum de arrangementen beschreven hebben.

---

²⁷ PCL: permanente commissie leerlingondersteuning

²⁸ TLV: toelaatbaarheidsverklaring- een verklaring van het SWV die nodig is wanneer een leerling wordt doorverwezen naar het (v)so

²⁹ Het geheel van (bovenschoolse) maatregelen en activiteiten dat noodzakelijk is om voor een of meer leerlingen te voorzien in een ondersteuningsbehoefte. Deze behoefte vraagt meer dan vanuit de basisondersteuning geboden kan worden.

7 EXTERNE RELATIES

Relatie met het primair onderwijs

Het Augustinianum intensificeert zijn contacten met het basisonderwijs. De nadruk ligt op het vroegtijdig bespreken van leerlingen met een specifieke ondersteuningsbehoefte. De ondersteuningscoördinator en de orthopedagoog zijn hiervoor de verantwoordelijken, en onderhouden hierover het contact met de teamleider van de brugklassen.

Door de dialoog tussen basis en voortgezet onderwijs te bevorderen is de overdracht van leerlingen niet alleen procedureel gericht, maar vooral ook inhoudelijk. Hierdoor wordt een warme overdracht daadwerkelijk gerealiseerd, geïnitieerd en georganiseerd door het Augustinianum.

Relatie met gemeenten en jeugdhulp

De gemeenten ondersteunen in hun jeugdbeleid actief de scholen die worstelen met problemen die hun basis vinden in instabiele gezinssituaties of problematieken van de ouders. De gemeente intervineert ook in gezinnen waarin sprake is van onwil of onvermogen van ouders hun kinderen een adequaat opvoedingsmilieu te bieden.

Gemeenten werken bij de jeugdproblematiek vanuit het belang van de leerling en niet vanuit een structuur. Schoolmaatschappelijk werk en trajectbegeleiding vervullen hier een brugfunctie waarbij trajectbegeleiding specifiek is gericht op preventie dan wel in een vroeg stadium aanpakken van thuiszitten van leerlingen. (Berg & Zanden, 2016)

8 BIJLAGEN

- Toestemmingsverklaring
- Digitaal aanvraagformulier ondersteuningsteam
- Veiligheidsprotocol: www.augustinianum.nl
- Rekenbeleid: www.augustinianum.nl
- Dyslexiebeleid: www.augustinianum.nl
- Pestbeleid: www.augustinianum.nl

Documenten/Links:

www.swveindhovenenkempenland.nl

Ondersteuningsplan 2016

Toestemmingsverklaring

Ondergetekende (ouder/verzorger)

Naam :

 Gaat akkoord met het uitwisselen van informatie tussen degenen die met uw zoon/dochter werken/werkten of reeds eerder onderzochten.

 Geeft toestemming om uw zoon/dochter te bespreken in het Zorgadviesteam.

Naam leerling :

Geboortedatum :

Adres :

Woonplaats :

Plaats : Datum:

Handtekening ouder/verzorger:

De verleende toestemming kan te allen tijde schriftelijk door ouder/verzorger worden ingetrokken.

Aanvraag ondersteuningsteam

→ invullen met F11 (de cursor verspringt zelf naar het volgende invulvakje)

Gegevens:

Naam:

Klas:

Mentor:

Afdelingsleider:

Datum:

aanvraag voor: advies – consultatie – begeleiding – anders:

.....

voor wie: Oco - Counselor – AB – SMW -

Wat is de ondersteuningsvraag?

Wat heb je m.b.t. de ondersteuningsvraag zelf al gedaan?

Eventuele bijlagen toevoegen.

Welke ondersteuning is m.b.t. de ondersteuningsvraag door anderen geboden? Door wie?

Eventuele bijlagen toevoegen.

Hoe denkt de leerling over de ondersteuningsvraag?

Hoe denken ouders over de ondersteuningsvraag?

Ingevulde formulieren per mail verzenden naar Tanja Frey
t.frey@augustinianum.nl

Een warme overdracht is fijn!

9 BIBLIOGRAFIE

(sd).

Berg, M. v., & Zanden, N. v. (2016, januari).

<http://www.swveindhovenkempenland.nl/dienstverlening/documenten-en-formulieren>.

Opgehaald van <http://www.swveindhovenkempenland.nl/>.

Herpen, M. v. (2015). Ik de leraar. NIVOZ/Het kind.

Veth, M. d. (2016). Strategisch plan 2015-2020. Eindhoven.